

דבר העורכים

אנו שמחים לפרסם את גיליון כו של כתב העת "דפים לחקר השואה". גיליון זה הוא האחרון היוצא לאור במתכונת הנוכחית. משנת 2013 ואילך תפורסם ותופץ המהדורה האנגלית של כתב העת על ידי קבוצת Taylor & Francis, שהיא מקבוצות הפרסום הוותיקות ביותר לכתבי עת מדעיים בכל התחומים וכיום גם הגדולה ביותר. לפיכך יחולו שינויים בפורמט האנגלי של כתב העת ומהשנה הבאה הוא יוצא לאור שלוש פעמים בשנה, בחוברות של כ-120 עמודים כל אחת. המאמרים בעברית ימשיכו להתפרסם במתכונת הנוכחית, בכרך שנתי של כתב העת שיצא לאור מדי שנה בקיץ ויקבץ את המאמרים שפורסמו במהלך השנה בגיליונות באנגלית.

הגיליון הנוכחי עוסק במגוון נושאים העומדים בחזית סדר היום של מחקר השואה ואנו מקווים שיעשיר את המחקר על השואה, על זכרה ומשמעותה לדורנו שלנו ואת הדיון בה.

את הגיליון פותח מאמרו של דוד דויטש הבודק את השיח האנטישמי הקיצוני של שר התעמולה הנאצי יוזף גבלס מתוך הפרספקטיבה של מושג "האינטימיות". כנגד הטענה המקובלת, ששיח התעמולה האנטישמי ייצר מרחק אינסופי של דה-הומניזציה בין הרוצחים לקרבנותיהם, דויטש מבקש לטעון ששיח זה מתאפיין דווקא בסוג של קרבה אינטימית בין שתי הקבוצות. אך דווקא קרבה זו היא המכוננת, או לפחות מאפשרת ומעודדת, את התפרצות האלימות הקיצונית ואף הרצחנית כלפי היהודים.

מאמרו של יובן צ'וליברק וסת' ג' פרנצמן חוזר מנקודת ראות חדשה לאחת הסוגיות הסמליות הידועות ביותר בתולדות השואה – הצנחתם של חיילים מארץ ישראל על אדמת אירופה בשלהי מלחמת העולם השנייה, ומתמקד בקבוצה הגדולה שצנחה ביוגוסלביה. לעומת המחקר עד כה, אשר עסק בסוגיות אלה מן הפרספקטיבה של המקורות הבריטיים ושל מוסדות היישוב בארץ ישראל, מאמר זה בודק את הסוגיה מן הפרספקטיבה של המקורות היוגוסלביים. הקשר מקורי זה זורה אור חדש על מבצע הצנחה ומשלים חלקים חסרים בתצורה הסיפור ההיסטורי של אירועים דרמטיים אלו.

מאמרה של שרונה זיך פונה אל פעילותה של תנועת "השומר הצעיר" בגטו לודז' – הגטו השני בגודלו בפולין, שהתקיים זמן רב יותר מכל גטו אחר. על סמך מקורות ראשוניים של חברי התנועה, שטרם נעשה בהם שימוש, זיך משחזרת את פעילותה של התנועה בגטו תוך הדגשת השינויים שחוללו בה האירועים שפקדו את הגטו במהלך תקופת הכיבוש.

במחקרים על יהדות הונגריה בתקופת השואה זכה נושא גיוסם של עשרות אלפי יהודים ל"שירות העבודה" ההונגרי במהלך המלחמה לתשומת לב מעטה בלבד.

אילנה רוזן בודקת במאמרה את סיפוריהם האישיים של השורדים כפי שפורסמו בסוגות מגוונות של עדות. הסיפורים נעים כל העת בין העבר של ההיסטוריה להווה של הזיכרון ושופכים אור הן על התופעה ההיסטורית של "שירות העבודה" והן על האופן שבו הניצולים מארגנים את סיפוריהם בהווה של הסיפור.

מאמרה של מיכל שאול הוא פרק בהיסטוריה התרבותית של היהדות הדתית בתקופת השואה ולאחריה. באמצעות עבודת שחזור דקדקנית שאול בודקת את סיפור גלגולו של הניגון "אני מאמין", שהולחן בתקופת השואה והפך לאחריה למעין המנון לקבוצות דתיות רבות. בשילוב חקירה היסטורית בבדיקה בעלת אופי ספרותי, תרבותי ופולקלוריסטי של הגרסאות לסיפור, שאול עומדת גם על חשיבות סיפורי הניגון בקרב חברות דתיות.

המאמר האחרון בחלק המאמרים הוא מאמרה המאתגר של רחל פלדחי ברנר, המבקש להתמודד עם המשמעות המוסרית של הפיכת השואה לסמל אתי והיסטורי כה פופולרי בתרבות המערבית - יהודית ושאינה יהודית כאחת. תוך שימוש במושגים פסיכואנליטיים, פלדחי ברנר מציעה גנאלוגיה מקורית להתפתחותו של זיכרון השואה הפועל בשני ערוצים מנוגדים. מצד אחד השואה תופסת מקום מרכזי יותר ויותר בתודעה המערבית, ומצד אחר ככל שתהליך זה מתקדם כך הנכונות להתמודד עם הממד הקטסטרופלי של האירוע ועם השלכותיו האתיות מצטמצמת דווקא.

את הגיליון חותם מדור המוקדש להצגתן של תעודות מארכיון בית לוחמי הגטאות. הפעם בחרנו להביא לקוראינו התכתבות בין בני משפחה יהודית מאוסטריה אשר התפזרה על פני מדינות ויבשות במהלך שנות השלושים. שתי הבנות עלו לארץ ישראל, הבן לחם כקומוניסט בשורותיהן של הבריגדות הבין-לאומיות במלחמת האזרחים בספרד ולאחר מכן הצטרף ליחידת פרטיזנים סובייטית, נפל בשבי הגרמנים ונרצח סמוך מאוד לסיום המלחמה. ואילו ההורים אמנם הצליחו לצאת את וינה אבל נספו בדרכם לארץ. ההתכתבות מגוללת את סיפורה המרתק והטרגי של משפחה יהודית, אחת מני רבות, במהלך שנות האימה שבהן שלטו באירופה הנאצית והפשיזם.

העורכים